

მემატე ინგოროყვას გენალოგიისათვის

ინგოროყვათა საგვარეულო კარგა ხნის დამკვიდრებული ჩანს საქართველოში და აკლიმატიზაციის პროცესი ადრევე დამთავრებულია. მაგრამ მაინც ერთგვარ ინტერესს იწვევს ამ საგვარეულოს წარმოშობის ისტორია, ის გარემოება რომ ჩვენი მწერლის გენეალოგიას მეზობელ ქვეყანაში მიეყვართ.

ცნობა თავის არაქართულ ჩამომავლობის შესახებ ჰქონია ეგნატესაც, რომელიც, ნახევრად სერიოზულ, ნახევრად საოხუნჯო ტონით ამ ჩამომავლობით განმარტავს თავის ტემპერამენტის თვისებას.

ერთს კერძო წერილში ეგნატე წერს:

„იმის შესახებ კი არ ვიცი რომ ამბობ — ტიმოფეევს რატომ წაეჩხუბეო. კაცო, სადაც წასახუბებელია, იქ წაჩხუბება უნდა. რას მიქვიან მოთმენა და ისიც ადგილის გულისთვის! ჯანი გავარდეს იმ სიცოცხლეს, თუ კი ჩემს დღეში კომპრომისებზე ვივლი! იცი, ვარლამ, ჩვენი ცხოვრება უამისოდაც კომპრომისებით არის სავსე. არა, ძმაო, სადაც უსინდისობას დაინახავ, იქვე უნდა უკიეინო. კიდევ კარგი, რომ ჩემი აფხაზ-გურული სისხლი თავის კალაპოტში დამაგრდა და არ გადმოხეთქა, ესე იგი, რომ მართლა დიდი სკანდალი არ მოვახდინე, ისე წამოველ ტიმოფევიდან. მაგრამ ეს ეხლა გავლილი ამბავია, ლაპარაკით არ ღირს“...

(წერილი ვინმე ვარლამისადმი, დ. ზესტაფონიდან 1892 წ. 1 აპრ. თარიღით).¹ ცხადია, ამ შემთხვევაში ეგნატე ეყრდნობოდა იმ საგვარეულო გარდმოცემას, რომელიც ეხლა პავლე ინგოროყვას მიერ არის გამოქვეყნებული.

აღნიშნულ გარდმოცემით, ინგოროყვები, ორ სხვა გვართან, როყვებთან და ათლაყვებთან (ამჟამად გამოითქმის: ართილაყვა) ერთად წამოსულან, ვინმე ასმიდოდ ინგოროყვას მეთაურობით, ჩერქეზთა ქვეყნიდან ოსმალეთში გადასახლების მიზნით, — ერთხანს შეჩერებულან აფხაზეთში, საბოლოოდ-კი, თავის თავდაპირველ განზრახვის შეცვლით, დარჩენილან გურიაში. მათ გურიელისგან მამული მიუღიათ სოფ. მაკვანეთში (3 კილომეტრით შორავს ქალ. მახარაძეს). გადმოცემის საინტერესო დეტალია ისიც, რომ ემიგრანტები გურიაში შეკვეთილის

¹ წერილი ხელმოწერილია „ეგნატე ინგოროყვა“. იგი პირველად გამოუქვეყნებიათ გაზ. „გრიგალში“ 1906 წ. № 10-ში, მაგრამ შეუმჩნეველი დარჩენილა მკვლევართათვის, ვიდრე მას კვლავ ყურადღება არ მიაქცია პოეტმა სოსო გრიშაშვილმა, რომელმაც ეს საინტერესო დოკუმენტი ხელმისაწვდომი გახადა ჩვენთვისაც. — მეორედ დაბეჭდა ს. ზუნდაძემ. შურ. „მნათობი“, 1930, № 8—9, 217—218.

ნავთმისადგომით შესულან. პაეღე ინგოროყვას ინფორმატორს (მოხუცს ოქროპირ ინგოროყვას) ჰხსომებია გურიაში დამკვიდრებულ ინგოროყვების თაობათა სათვალავი. ამ სათვალავის ნიადაგზე პაეღე ინგოროყვა გურიაში შემოსვლის თარიღს XVIII ს. დამდეგისათვის დასდებს. (პ. ინგოროყვა, გადმოცემა „ინგოროყო“-ს გვარეულობის ჩერქეზულ შთამომავლობის შესახებ: „ვენატე ნინოშვილი“, s. 1. et a., სახელგამი, გვ. 421 შემდ.). პაეღე ინგოროყვამვე აღნიშნა, რომ გარდმოცემის სინამდვილეს ნაწილობრივ თვით გვარის ჩერქეზული ფორმა ადასტურებს და, რომ არსებითად ეს გვარის სახელი თემის სახელია, იმ თემისა, რომელიც XIX ს. პირველ ნახევარში შუა საჩერქეზოში ცხოვრობდა, მდ. თეთრწყალზე და რომელსაც რუსები დამახინჯებულად Егерукой, Егерекуаевцы-ს ეძახდნო. მართლაც, მოცემულ გვარის სახელის ჩერქეზული წარმოშობა ექვს გარეშეა, მაგრამ თვით ფაქტიურ გენეალოგიის საკითხი ბევრად უფრო რთულია, და მას (საკითხს) აქვს როგორც წმინდა ისტორიული, ისე ონომასტიკური და საკუთრივ ენობრივი მხარე. დავიწყით უკანასკნელით.

„ყვა“ ჩერქეზულად „ძე“-ს ნიშნავს. თუ გავითვალისწინებთ, რომ ასო ვ-ინი თვით ქართულისთვის, საერთოდ, და, გასაკუთრებით, გურულისთვის ამჟამად უმეტესწილად წყვილბაგეობითს ბგერას აღნიშნავს (ანტონ პირველის ორთოგრაფიით უ-ბრჯგუს უდრის), მაშინ მივიღებთ რომ მოცემულ სიტყვის ქართული განოთქმა და დაწერილობა საკმაოდ ზუსტად გადმოსცემს ჩერქეზული კომპლექსის ხმოვანს და ნახევარხმოვანს¹). მაგრამ პირველი რადიკალის ყარით გადმოცემა შესაძლებელი იყო მხოლოდ გარკვეულ შემთხვევაში.

1929 წლის ვახაფხულზე, კიახურზე (ქვემოჩერქეზულზე) მუშაობისას, ადიღეს ავტონომიურ ოლქსა და შათსულების რაიონში (ტულაფსეს ოლქში), ჩვენთვის გამოიჩინა, რომ ყვა სიტყვის ესათვის ფორმა სპეციფიკური ნიშანია ადიღეურ (ჩერქეზულ) ენაკავ-კილოკავების ცალკე ჯგუფათათვის. მათ შორის კიახურ ჯგუფისათვის (ამ ჯგუფის წარმომადგენელი, აბაძახების, მამხელების, ქემგუების, ბზადლულების, შათსულებისა და სხვა უფრო წერილ ტომთა ნაშთები, ამჟამად გაერთიანებულნი არიან ადიღეს ავტონომიურ ოლქსა, ცენტრით ქ. კრასნოდარში, და შათსულების რაიონში, ცენტრით ქ. ტულაფსეში) დამახასიათებელია კუა ფორმა: პირველი რადიკალი არის ის სპეციფიკური ხორხისმიერი ბგერა, რომელიც ჰქონდა ძველ ქართულს, ჯერაც შერჩენილია ხევსურულსა, ქიზიყურსა და სხვა კილოებში და აღინიშნება ასო კარით².

ყაბარდოულისათვის, სულერთია, სად ლაპარაკობენ მას, საკუთრივ ყაბარდოში, თუ იმავე ადიღეს ა-ოლქის რამდენსამე ყაბარდოულ აულში, სავსებით სპეციფიკური და მკვეთრად გამოხატულია ფორმა ყუა. ამავე ფორმას ემხრობა, როგორც ჩანს, ბასლინაურიც, რომელიც საერთოდ ძალიან ახლოს დგას ყაბარდო-

¹ „ა“ აქ უფრო ვიწროა, ვიდრე ქართული შესატყვისი ხმოვანი, მაგრამ ამჟამად ამ გარემოებას ჩვენთვის დიდი მნიშვნელობა არა აქვს.

² ჩვენ ინფორმატორი გვყავდა ყველა ტომიდან და ყველა კილოს რაიონში ვიყავით პირადადაც. ბზადლურისათვის ორი მთქმელი თითქმის ყ-საკენ იხრებოდა, მაგრამ ამ კილოს წარმომადგენელთა უმრავლესობა, რომელსაც ჩვენ უფრო ვენდობით, კატეგორიულად ზოგად-კიახურ ფორმას ადასტურებდა. ზოგად კიახური ამ შემთხვევაში მით უფრდა მონალოდნული, რომ ბზადლური ამჟამადაც, ისე როგორც წინათ, კიახურ კილოების ცენტრშია მოქცეული და მისი ამოვარდნა საერთო კალაპოტიდან გაუგებარი იქნებოდა.

ულთან (ბასლინურის ფაქტებს ჩვენ ვეცნობოდით ად. ა. ო. აულ ულაფში, სადაც ბასლინაები ცხოვრობენ).

დასასრულ, უბიხურ ენაში, რომელიც, მართალია, საკუთრივ ადიღეურ ენათა შტოს არ ეკუთვნის, მაგრამ ახლო ენათესავება მას, და, კულტურულ-ისტორიულ თვალსაზრისით ჩერქეზულ სამყაროსვე განეკუთვნება, იგივე სიტყვა უკვე ქუა ფორმით არის მოცემული.

გასაგებია, რომ ეს განსხვავებული ფონეტიკური ჯგუფები არ შეიძლება ერთნაირად ვადასუღიყო ისეთ ენებში, რომელნიც თავიანთი ბგერითი სისტემით განირჩევიან ჩერქეზულ-უბიხურისაგან, კერძოდ ქართულში.

უბიხურ ქუა-ს ბუნებრივად შეედლო ქართულში ქვა მოეცა. შესაძლოა, მაგ., უბიხურ სამყაროს უკავშირდებოდეს გურიაში გავრცელებული ისეთი გვარები, როგორცაა: სალუქვაძე¹), ბოლქვაძე (ბოლქვაძე? თუ ქართ. ბოლქვის-განს.), თალაქვაძე (აქ ყურადღებას იმყრობს ამ გვარისსახელთა ფუძეების სტრუქტურული მსგავსება).

ყაბარდოულ ყუა-საც ფონეტიკური შესატყვისობა მზად ჰქონდა ქართულში. ერთს მე-17-ე საუკ.: მინაწერში, რომელიც მოქვის ტაძრის ხელნაწერის არშიაზეა მოთავსებული, იხსენიება ბობოყვაფხე². ორმაგი პატრონომისტიკული სუფიქსაცია (ფხე არის პროტოტიპი თანამედროვე მეგრ. ხესი, რომელიც ქალის გვარისსახელს აწარმოებს) მიუთითებს იმაზე, რომ თვით გვარი ბობოყვა³) კარგა ხნის დამკვიდრებული უნდა ყოფილიყო საქართველოში და გვარის მაწარმოებლის (ყვა) ფუნქციონალური მნიშვნელობა უკვე აღარ შეიცნობოდა (წინააღმდეგ შემთხვევაში გვექნებოდა „ბობოფხე“, ან „ბობოფხვა“, როგორც იტყოდა თანამედროვე ჩერქეზი).

იმავე გურიაში სხვა გვარებიც არის, რომელნიც უეჭველად უწყებულ კატეგორიას უკავშირდებიან. ასეთია, მაგ., ქანუყვაძე აგრეთვე ორმაგ სუფიქსაციით, ქართ. ძე-ს დართვით, არსებითად უდრის „ქანიშვილს“, ლელეყვა⁴). ასეთივე წარმოშობის პირისსახელებიც გვხვდება — თემურყვა (ეხლაც გავრცელებულია დას. საქართველოში), ჯაყვა ჯაკვა⁵) და სხვ. მაშასადამე, როგორც მოსალოდნელიც იყო, ყაბარდოული ყუა ქართულში ყვა-დ გადმოღის.

ნაკლებ მარტივი იყო კიახურ — კუას-ს გადმოსასვლელი გზები, რადგანაც ახალ ქართულის კილოთა უმრავლესობას ასეთი თანხმოვანი, კ, როგორც ჩანს, საკმაოდ ადრე უნდა დაეკარგა. მაგრამ ცნობილია რომ ეს ბგერა არსებობდა ძველ ქართულში და რომ იგი ახალ ქართულში ყოველთვის იცვლებოდა ხ-თი (შეადრ. კელი, კარი, კერკი და სხვ. მრავალი). ასეთივე შედეგები უნდა მიგველო უცხო ენიდან სესხების ანალოგიურ შემთხვევაშიც. მართლაც, თანამედროვე აფ-

¹ ალბათ ამ გვარის მეგრული ფორმაა „სალოქვა“, რომელიც იხსენიება მე-16-ე ს. დოკუმენტებში, ქრწ II 389.

² კობულეთის რაიონში გვაქვს გეოგრაფ სახელწოდება „ბობოყვათი“, მაგრამ იგი სხვა წარმოშობისა უნდა იყოს, როგორც ეს ჩვენ სხვა ადგილას აღვნიშნეთ.

³ ქრწ II 397, 1554 წ. დოკუმენტში.—ხომ არ უნდა იკითხებოდეს „საისარყვაი“, დაბეჭდილ „საისარყალის“ ნაცულად, 1562 წ. სიგელში, იქვე, 404.

⁴ დოკ. იასე ცინცაძის ცნობით.

⁵ ქრწ II 436; ასე კითხულობს ამ გვარს ექვთ. თაყაიშვილი, არქეოლ. მოგზაურობა სამეგრელოში, ძვ. საქ., III 84.

ხაზეთი მოთენილია ფაქტებით, რომელნიც ამ ვარაუდს ადასტურებენ: ასეთი გვარისსახელები, როგორიცაა ჩააბალურხვა, აფთხვა, ყანხვა და სხვა (მათი რიცხვი მრავალია), ისეთი პირისსახელები, როგორიცაა მარუთხვა, შერუთხვა და სხვ. აფხაზურს აშკარად აკავშირებენ ქვემო ადიღურ ენების სამყაროსთან¹ დაე-სკენათ: ინგოროყვები და მათი თანამგზავრები კიახელები რომ ყოფილიყვნენ, მათ ახალ სამშობლოში უთუოდ ინგოროხვა, როხვა, ათლახვა უნდა დარჩემოდათ. ეს მით უმეტეს, რომ ეგერუხვების ტომი, რომელიც, როგორც ჩანს, აღრე უნდა გამჭრალიყო, (ადგილობრივ მისი არსებობა ამჟამად თითქმის არ ახსოვთ,² ითვლებოდა უფრო დიდი ეთნიკური ერთეულის, ქემგუების (ანუ კემირ-გოვლების, იხ. ბესიკის ტაეპი „რუხის ბრძოლა“³ „ყირიმელთ, ჯიქელთ, ალანელთ, ქემურ გელთ ამცნეს ცნობითა“,⁴), შტოდ⁵), ტერიტორიულადაც ქემგუების უახლოესი მეზობელი იყო და ენობრივად, ცხადია, მასვე ემხრობოდა. გარდა ამისა, ჩვენ გვყავდა ინფორმატორი სწორედ იმ აულ ეგერუხვიდან (Егерухаи, ადგილობრივ გამოითქმის იეჯერუჟა), რომლის სახელწოდება უქველად აკავშირებს მას გენეალოგიურად უწყებულ ტომთან და რომელიც, ერთადერთი ადიღეთის სხვა აულთა შორის, შეიძლება შეიცავდეს ეგერუხვების ნაშთებს. ამ აულის თანამედროვე მოსახლეობის მეტყველება თითქმის (ჩვენთვის საინტერესო ფორმების თვალსაზრისით-კი, ს რ უ ლ ი ა დ ა ც) არ განსხვავდება საერთო ქემგუურისაგან. ქემგუებისათვის-კი ჩვენ მიერ აღნიშნული დიალექტოლოგიური ნიშანი ყოველ ექვისა და ცილობის გარეშე დგას.

ინგოროყვათა კიახურ წარმომავლობის წინააღმდეგ ონომასტიკური მოსაზრებაც ღალადებს: თუ ემიგრანტების ერთმა სახლმა გვარის მაგიერ ტომის სახელი (ეგერუხვაი) უჩვენა, ასევე უნდა მოქცეულიყვნენ სხვებიც. მაგრამ როყვებისა და ათლაყვების ტომები თუ თემები არც ქვემო ჩერქეზეთშია ცნობილი და არც ზემოში. არაბუნებრივადაც გვეჩვენება სამი სხვადასხვა ტომის წარმომადგენელთა თავმოყრა მოცემულ პირობებში. თუ სამივე სახლი ერთი თემიდან მოდიოდა, მაშინ ყველანი ერთნაირად უნდა „მონათლულიყვნენ“.

გასათვალისწინებელია ერთი გარემოებაც: ტომის სახელი ეგერუხვაი ნაწარმოებია მფლობელთა საგვარეულოს ეგერუხვას სახელის მიხედვით (ეს ახსოვთ ადგილობრივად). სტრუქტურულად ეს ისეთივე წარმოებაა⁶, როგორიც იყო ფეოდალურ საქართველოს საბარათაშვილო (|| საბარათიანო), სააბაშიძეო და სხვ. თუ შესაძლო იყო იმ დროს ცალკე პირებს ეტარებინათ ასეთი ფორმის სახელ-

¹ აფხაზურის ზოგიერთ კილოს მოეპოვება. კ და იქ ფორმანტი თავდაპირველად უცვლელ სახით უნდა შემოსულიყო. მაგრამ ამავე კილოთა ნიადაგზე განვითარებული შემდეგდროინდელი ფაქტები და სხვა დიალექტებიც მაინც ჩვენს დებულებას ემორწმობან.—თვით ეს ონომასტიკური ფაქტები საკვებით გარკვეულ ისტორიულ ეპოქის ნაშთია აფხაზეთში, მაგრამ ამის შესახებ სხვა დროს.

² ჩენი კითხვის პასუხად ამ ტომის არსებობა მხოლოდ შაფსულების რაიონში მოიგონეს.

³ ბესიკი, გამოშვ. „ფედერაცია“, 63, 1932, გვ. 29.

⁴ У. Алнев, В. Городецкй и С. Снухов. Адыгя, Ростов н/Д, 1927, გვ. 28, და სხვა ავტორები.

⁵ გვარის სახელს დართული აქვს კუთვნილებითი, მიჩემებითი, იმ, 'მისი', 'სა—თ'—ს მნიშვნელობით. ასეთი წარმოება ჩვეულებრივია ადიღურ ენების ეთნიკისა და ტოპონიმიკისათვის.

წოდება გვარტომობის აღსანიშნავად (რაც საექვოა), ყოველ შემთხვევაში, მათი შთამომავლობისათვის უფრო ბუნებრივი იქნებოდა ამ სატომო სახელთა ქართულ გვარების მორფოლოგიურ ყაიდაზე გადაკეთება, როგორც ეს ჩვეულებრივად ხდება კიდევაც: მეგრელიშვილი, რაჭველიშვილი, იმერელიშვილი, ქართველიშვილი || ქორთოძე || ქორთუა, ბერძენიშვილი || ბერძნიშვილი, თათარიშვილი, რუსიშვილი, ჩერქეზიშვილი || ჩარგაზია, აფხაზავა || აფხაზიშვილი (აფხაზი ძალიან ნაგვიანევი, ხელოვნური ფორმაა), ოსიძე, სვანიშვილი || სვანიძე || ასვანუა, თუშიშვილი || თუშურა, თურქია, ჯიქია || ჯიქიძე ლეკიშვილი, დვალიშვილი (დვალიც შემდეგ შეკვეცილი ფორმა უნდა იყოს), ლაშხიშვილი || ლასხიშვილი || ლაშხია (გვხვდება შეკვეცილი ლაშხიც), არაბული და სხვა.¹

ემიგრანტები არ შეიძლებოდა აგრეთვე უბიხები ყოფილიყვნენ—მაშინ ინგოროკვა, როკვა, ათლაკვა გვექნებოდა.

დაგვრჩენია ვიფიქროთ, რომ ისინი ყაბარდოდან მოდიოდნენ. ფორმალურად ეს, როგორც ვნახეთ, ერთადერთი შესაწყნარებელი შესაძლოებაა. ისტორიულადაც ამაში შეუძლებელი არაფერია.

1929 წლის შემოდგომით, ყაბარდოში ყოფნისას, ამ საკითხისათვის ცნობების ძიების დროს, ჩვენ ვაღმოგვეცეს, რომ ერთს აულში მოსახლეობს ორი საგვარეულო—აერუყვა და ინარუყვა². ძველად ინარუყვები ვორუყების (თავისუფალთა) წოდებას ეკუთვნოდნენ და პირველნი (ერუყვები) მათგან დამოკიდებული ხალხი იყო. აქეთ თუ არა რაიმე კავშირი ამ გვარებს ჩვენთვის საინტერესო საგვარეულოებთან, ამჟამად თქმა ძნელია.

სავსებით დასაჯერებელია საგვარეულო თქმულების ის მტკიცებაც, რომ ემიგრანტები გზად აფხაზეთში გაჩერებულან. ეს იყო სავსებით ბუნებრივი სადგური გარდამოხვეწილთათვის—გზა ყაბარდოდან ოსმალეთისა და გურიისაკენ სწორედ აფხაზეთზე გადიოდა. აფხაზეთი დღესაც ნათლად ატარებს ღრმა კვალს ინტენსიურ კულტურულ ურთიერთობისას ყაბარდოსთან.³

კიდევ ერთი დეტალი. პ ა ვ ლ ე ი ნ გ ო რ ო ყ ვ ა ს ცნობითვე სოფ. ჩირგვეთში მოსახლე ინგოროყვათა შტოს ზედმეტ სახელად ეწოდება „თეთრი ინგოროყვა“, ხოლო სოფ. მაკვანეთში მოსახლეებს—„შავი ინგოროყვა“. მაკვანეთელი ინგოროყვები, რომ „შავი ინგოროყვებად“ იწოდებიან, ეს დაგვიდასტურა ამ სოფლის მკვიდრმა მოქ. მარიამ გორდელაძემ.

თუ ეს შემთხვევითი ამბავი არ არის (რაც საექვოა), მაშინ გარკვეულ სოციალურ ნიშანთან გვაქვს საქმე. კავკასიურსა და, საერთოდ, უპირატესად აღმოსავლურ სინამდვილეში ონომასტიკურ ტერმინის ასეთი მსაზღვრელი ჩვეულებ-

¹ რათქმუნდა, ყველა ეს გვარი უცხოური წარმოშობისა არ არის. ზოგჯერ უცხო ტომის სახელი პირისსახელის ან მეტსახელი ს როლში გამოდიოდა და აქედან გადადიოდა შთამომავლობაზე.

² პ. ინგოროყვას ცნობა, რომ ცოცხალ გამოთქმაში უფრო ინგოროყვა იხმისო, მოწმობს ზეპირი ფორმის კიდევ უფრო მეტ სიახლოეს ჩერქეზულთან (ს სრულიად ბუნებრივად ქართულში უ-ს გვაძლევს; ო უ-ს განვითარება).

³ დაწერილებით ამის შესახებ—სხვაგან. აქ, სხვათა შორის: აფხაზურის ერთი (აბუჟური) კილოს ერთი თუ ორი სოფლის თქმაში, ერთადერთ სიტყვაში („პაპ“, ჩვეულ. ფორმით—წერილი) იხმის ბგერა (თანხმოვანი), რომელიც სრულიად უცნობია ყველა სხვა კილო-თქმისათვის და რომელიც კავკასიურ ენათაგან მხოლოდ ყაბარდოულისათვის არის დამახასიათებელი. უგველია. ეს შემთხვევითი ფაქტი არ არის.

რივად თავისუფლება—უთავისუფლობაზე მიუთითებს. კავკასიასა და სხვა ქვეყნებში უძველეს დროიდან ცნობილი იყვნენ შავი ბულღარეთი, თეთრი ანუ დიდი ხორვატეთი, შავი ვალახები, თეთრი სერბები¹, თეთრი რუსი (მონღოლთა მორჩილებისაგან განთავისუფლების ნიშნად). განსაკუთრებით საინტერესოა ამ ეპითეტების გამოყენება იმავე ჩერქეზთა მოდგმის ერთ-ერთი ტომის, ჯიქების მიმართ. XIII—XIV სს. იტალიურ რუკებით ჯიქეთი ორ ნაწილად იყოფა—mauro zichia, შავი ჯიქეთი (მიახლოებით, გელენჯიკს ჩრდილოეთით) ალბათ, ამ ნაწილის თათართა ხანზე დამოკიდებულების აღსანიშნავად, და alba zichia, მის სამხრეთით მდებარე, თავისუფალი და დამოუკიდებელი რაიონი. ამავე ტერმინოლოგიის საქართველოში გავრცელებას ადასტურებს ერთი ქართული ეპიგრაფიკული დოკუმენტი, რომელიც ვეამცნობს:... „მეფემ დადიანმან პატრონმა ვამეყ და დედოფალთ—დედოფალმა, პატრონმა ელენემ, ოდეს იმერეთის მეფენი გადაშენდენ... დიდსა [დამახინჯებულია. თუ არაფერი აქლია, აქ უნდა იკითხებოდეს ალბათ: „ლიხსა“] და შავს ჯიქეთს შუა მეფობა და დადიანობა ჩვენ დაევიკირეთ“—ო². ესე იგი, გარკვეული ხანისათვის ძალიან საყურადღებო ცნობაა მოცემული სადადიანოს ტერიტორიის შესახებ.

ინგოროყვების მიმართ, მაშასადამე, „თეთრი“ და „შავი“ იმას აღნიშნავს, რომ ის თავისუფალი მდგომარეობა, რომელიც, ცხადია, თან უნდა მოეტანათ ახალ სამშობლოში გადმოსახლებულებს, ერთ შტოს შედარებით ადრე დაუკარგავს ფეოდალურ ურთიერთობის ნიადაგზე, მეორეს კი (იმას, რომელსაც მწერალი ეკუთვნოდა) ბოლომდის შეუორჩენია ან მთლიანად, ან ნაწილობრივ.

ასე გვესახება ჩვენ ე. ნინოშვილის გვარის ისტორია. თუ რა მნიშვნელობა უნდა მიენიჭებინა ამ ისტორიისათვის თვით მწერალს, ეს ადვილად შეგვეძლო წარმოგვედგინა ეგნატეს საერთო მსოფლმხედველობის მიხედვით. მაგრამ, გარდა ამას, ე. ნინოშვილის ნაზრევში ვპოულობთ ადგილს, რომელიც, თუმცა სრულიად სხვა რიგის მოვლენის გამო, არაპირდაპირად უპასუხებს ჩვენს საკითხსაც. იქ საქმე ეხება გურიის წარსული სინამდვილის ერთს მეტად საინტერესო ფაქტს, ფირალობას, რომელიც მსჯელობის საგნად იყო ქცეული იმ დროინდელ ქართულ პრესაში. ეგნატე არ ეთანხმება გაზეთებში გამოთქმულ აზრებს და წერს: ³

... „რაც შეეხება ყაჩაღობას ჩვენს სამშობლოში და კერძოთ გურიაში, მე თანახმა ვარ რომ აქ, დღევანდელ გარემოებას გარდა, შთამომავლობასაც დიდი მნიშვნელობა აქვს, ჩვენი (საქართველოს) ისტორიული ცხოვრება ისეთი იყო, რომ ყოვლად შეუძლებელია იმისაგან ტრადიციულად გადმოცემული ცუდი ზნე-ჩვეულება ასე ადვილად ამოიფხვრას ჩვენში, ჩვენს ხალხში ტრადიციულად გადმოცემული ცუდი ჩვეულება და ინსტინქტი რომ გაიწმინდოს, ამისათვის კიდევ რამდენიმე საუკუნეა საჭირო. მაგრამ ამასთან ესეც უნდა მოგახსენოთ, რომ დღევანდელი გურიის ხალხის საყოველთაო ყაჩაღობის მიზეზი იმდენად შთამო-

¹ ეს ქვეყნები და ხალხები მოხსენებული ჰყავს, მაგ. კონსტანტინე პორფიროვენეტს (X ს.)

² А. Х а х а н о в, Сванетские рукописные евангелия; МАК, X.

³ „წერილი პეტრე უმიკაშვილისადმი“, 1892 წ. 14, II. იტ. ს. ზუნდაძე, „მასალები ქართ. ლიტერატურისა და საზოგად. აზროვნების ისტორიისათვის“, „მნათობი“, 1932, № 5—6, 234—5).

მავლობითი ცუდი ინსტინქტი არ არის, რავდენადაც სოციალური და ადმინისტრაციული წესწყობილება“.

მაშასადამე, ისტორიულ მემკვიდრეობას თავისი გარკვეული მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ მთავარი როლი იმ სოციალურ გარემოს ეკისრება, რომელშიაც პიროვნებას ცხოვრება და მოქმედება უხდება.

კულტურულ-ისტორიულად აქ აღნუსხული ფაქტები შორეულად უკავშირდება იმ მკვიდროსა და ცხოველ ურთიერთობას, რომელიც უძველესი დროიდან არსებობდა საქართველოსა და ჩრდილოეთ კავკასიის ტომებს შორის და რომელიც, კერძოდ, ლიტერატურულ შემოქმედებაშიც იჩენდა თავს. თუ იმ რაიონისაკენ მივაქცევთ ყურადღებას, საიდანაც ინგოროყვები მოვიდენ ჩვენში, ადვილად მოვიგონებთ რომ უკვე X—XI სს. ქართულ მწერლობაში (და, რაც უფრო საინტერესოა, ჩვეულებრივად ამ მწერლობის საზღვარგარეთულ ცენტრებში) ჩნდებიან მრავალრიცხოვანი დვალნი, როგორც იმდროინდელ ქართულ ხელნაწერ წიგნის ჩინებული მუშაკნი. „დვალი“ აქ, ყოველ ექვს გარეშე, ეთნიკურ წარმომავლობაზე მიუთითებს და თანამედროვე „ოსს“ უდრის. წინათეოდალურ და ფეოდალურ საქართველოს კულტურულ ცირკულაციაში სხვა კავკასიელ ხალხების, მათ შორის, რათქმაუნდა, აფხაზ-ჩერქეზებისაც, ენერგია არამცირედი რაოდენობით გვევლინება. მაგრამ ეს საკითხი ჩვენი თემის ფარგლებს გარეთ ძევს და სხვაგან უნდა იყოს განხილული.